

NORSK-ESTISK KULTURNYTT

Tidsskrift for Estlands-interesserte. Utgitt av Norsk-estisk kulturlag (Norra-estisk kultuuriühing), adr. på baksida. Opplag 1.200. Årsabonnement kr 100. Redaktør: Turid Farbredd, Granvågen 14 A 36, SF - 00270 Helsingfors, Finland. Tlf. (095-358-0-) 477 1 488. Grafisk utforming: Hannu Aarnitukia. Teikningar: Hildegunn Wergeland. Redaksjonen avslutta 10.2.93. Frist for stoff til følgende nummer 10.4.93. I samarbeid med Estlandsforeninga i Rogaland og Baltikumkomiteén i Trondheim går bladet også til medlemmene deira.

ESTLANDS NASJONALDAG 24.2.

Finland fylte 75 år i 1992, og no i 1993 er det Estland som jubilerer. I sju hundre år hadde estarane vore underlagde andre makter då den estiske republikken blei utropt 24. februar 1918, og **Konstantin Päts** gjekk i spissen for ei provisorisk regjering. Estland måtte enno kjempa ein fridomskrig både mot tyskarar og russarar før den viktige fredstraktaten med Sovjet blei underskriven i Tartu 2. februar 1920. Så var Estland fritt og sjølvstendig i 20 år fram til den sovjetiske annekteringa 1940.

Jubileet kjem midti ein vanskeleg periode for landet, og det er bestemt at feiringa skal skje i beskjedne former. Komponisten, tidlegare også

kulturminister, **Lepo Sumera** har komponertein fanfare eller kort kjenningmelodi som skal spelast som innleiing til alle arrangement i samband med jubileet. På sjølve dagen, 24. februar, blir det flaggheising i Tallinn ved soloppgang klokka 7.33. og deretter tale av statsministeren. Utover dagen blir det gudstenester, militærparadar, festkonsertar osv. Og på eit visst klokkeslag om kvelden kimer alle kyrkjeklokkene i landet.

Dagen blir markert fleire stader i Noreg også. Me nemner arrangementet 24. februar i Universitetets aula, Karl Johansgate i Oslo klokka 19.00, og vonar på talrikt frammøte.

ARBEIDET HELD FRAM

Halvtanna år har gått sidan Estland vart sjølvstendig på nytt. Er så ikkje alt vel og bra? Korleis står det til no? Trengst det framleis humanitær hjelp? Sit folk utan mat og frys i heimane sine?

Mange spørsmål blir stilte og krev eit svar. Ikkje alle har høve til å dra til Estland og sjå med egne auger. Og på eit kort besøk får ein kanskje ingen oversikt.

Det står bra til - og det står dårleg til. Estland har fått eigen valuta, har halde frie val på nasjonalforsamling og president osv. Av alle land i det tidlegare Sovjet er Estland lengst komen i retning av eit moderne europeisk demokrati. Men slike ting gjer ikkje nødvendigvis livet lett eller mennesket lykkeleg. Ein stor del av estarane er utruleg fattige. Svært få har overflod. Gjenreisinga er ein mykje tyngre prosess enn dei fleste hadde kunna forestilla seg det. Sjølv sagt må me framleis hjelpa på mange måtar. Dersom me dreg støtta vår tilbake no, kan det vera bortkasta alt me har gjort hittil. Estland er prøvesteinen der det vil visa seg om det går an å frigjera seg frå femti års okkupasjon - også psykologisk.

Mange nordmenn er urolige for at estarane undertrykkjer dei stakkars russarane. Det stemmer jo ikkje. Men russarane er ikkje lenger herrefolk, og dei treng tid før dei kan sjå det som naturleg å vera likeverdige med estarane som dei alltid har sett ned på. Om russarane i Estland no har det vanskeleg, så er det ikkje likare for estarane heller, om nokon skulle tykkja at det er ei trøyst. Men russarane har hjelp av Moskva slik at hyla deira når betre fram til mange øyre i vest.

Eit reelt problem med årsak i trong økonomi er det at estisk kringkasting har vanskar med å halda oppe det breie programtilbodet. Russarane har sjølve sett i verk tiltak for å sikra russiskspråkleg fjernsyn. Dei har tidlegare hatt tre kanalar å velja mellom.

Privatiseringa av næringslivet er i gang. Mange av statsbedriftene hamnar på utanlandske hender, er det bra? Det utviklar seg ei klasse av nye sjølvvegande bønder, er det bra at det skjer utan mellomsteg? Produksjonen har falle katastrofalt både i industrien og i jordbruket. Kunne det vore mulig med frivillig i staden for tvungne samvirke? Bondeorganisasjonane og einskilde bønder i Noreg gjer ein verdfull innsats for å hjelpa til med å få jordbruket på fote.

Kulturlaget har teke fleire initiativ og fekk nettopp gjennomslag også for det siste skogprosjektet.

Midt i all næringsut skal kulturens fane haldast oppe. Der er det m.a. nødvendig med tiltak for igjen å få utgitt barnebøker.

Gjennom snart ni år har Kulturlaget gjort ein innsats for Estland som me alle saman kan vera stolte av. Og arbeidet held fram.

Red.

SKULE NR. 7 I TALLINN

Lektor Ingegerd Austbø frå Bryne har sidan hausten 1991 undervist i norsk på ein skule i Tallinn. Ho fortel her om skulen og om erfaringane sine i ein spesialartikkel for Kulturnytt.

Hausten 1991 feira "Tallinna seitsmes keskkool" 50-årsjubileum. Det var stor festførestelling i Sakala Maja. Tidlegare elevar ved skulen stod for programmet, og kvaliteten på det var eit uttrykk for at dette er ein eliteskule.

I motsetning til andre skular som stort sett har elevar frå eigen skulekrins, har skule nr. 7 elevar frå heile byen. Den har elevar frå 2.-12. klasse, to parallellklassar på kvart trinn. Elevane går altså første året på ein vanleg skule og kjem til vår skule mot slutten av skuleåret til tre dagars "prøveskule", der dei blir vurderte og testa når det gjeld modning, rekning, "evna til å uttala engelske ord" m.m. Skulen blir rekna for den beste i byen, og i fjor var det om lag 275 søkjarar til 52 plassar. Det var rekord og har nok samanheng med at engelsk nå er blitt så viktig.

Skule nr. 7 er nemleg ein såkalla "English based school". Dette begynte i mildværet under Krustsjov. Då vart det oppretta slike skular i dei fleste større byane. I tillegg til skulen vår finst det i Tallinn 3-4 vanlege skular der ein av parallellklassane likeins gir spesialopplæring i engelsk. På same vis er det ein skule med tysk og ein med fransk parallell.

Opptaksprøve til 2. klasse

Dei som kjem inn hos oss etter opptaksprøva til 2. klasse er i praksis garanterte å få halda fram ut 12. klasse. Det er dei ikkje lenger på vanlege skular. Der er det ikkje

opptaksprøve til grunnskulen, men derimot til vidaregåande, dvs. 10.-12. klasse, det som svarar til det tidlegare gymnasiet i Noreg. I Sovjet-tida var det 12 års skuleplikt, men etter det nye sjølvstendet er det redusert til 9 år. I praksis kan derfor ein vanleg skule ha fire parallellar i klassane 1-9, men bare to på trinna 10-12. Dei som ikkje får gå vidare i 10. klasse, kan t.d. i staden gå på yrkesskule.

Engelskundervisninga på skule nr. 7 begynner etter jul i 2. klasse med 4 timar for veka og held fram med same timetalet ut 9. klasse. I 10.-12. klasse er det 5-9 timar for veka, medrekna ein del geografiundervisning på engelsk og eit fag som noko misvisande blir kalla "country study". "Byhistorie" ville vore meir passande. Faget består nemleg av Tallinns historie og arkitektur, og dessutan guide-praksis, så elevane blir ganske bra kvalifiserte som by-guidar.

Spesielt i desse omformingsstider er det mangel på høveleg undervisningsmateriale. I departementet blir det arbeidd med nye fagplanar, men om det også blir nye lærebøker, er ei anna sak. Eg har sett engelsklærarane plukka eitt og anna frå lærebøker som skulen har fått frå Norge og Sverige. Akkurat det kan kanskje bli lettare nå som me endeleg har fått kopimaskinen Rogaland fylke har gitt til skulen.

Høgt nivå på engelskkunnskapane

Vanleg elevtal i klassane har vore 30, men no er det redusert til 26-27. Engelsklærarane er privilegerte; dei har bare 10 elevar, eit uttrykk for den vekt engelskfaget har. Dette gir resultat. Nivået på engelsken i avgangsklassane er høgare enn blant norske elevar på engelsk-linjefag. Det har ikkje vore noko problem at norsk grammatikk blir forklart på engelsk.

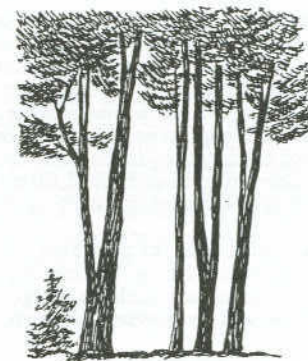
Elevane blir i det heile ganske språkmektige. I tillegg til morsmål og engelsk har dei hatt russisk heile skuletida. Men det blir gradvis redusert nå. Frå 6. klasse kan elevane velja mellom fransk og tysk, 2-3 timar per veka. Dei tre siste åra kan dei også ta ekstratimar i naturfag/matte eller -frå i fjor- eit nordisk språk 3 timar i veka. Dei fekk velja mellom finsk, svensk og norsk, men den lova læraren frå Sverige kom ikkje, og det drygde også før den finske dukka opp. I år er det verken svensk- eller finsklærar, noko som har ført til at det i norskgruppene er 18 elevar i staden for 10. Kva det blir til neste år, er ennå usikkert. Truleg bare norsk og svensk. Det viste seg i fjor at interessa for finsk ikkje var så stor. Dei fleste elevane forstår alt finsk godt. Estisk og finsk er nære slektningar, og her på nordkysten ser dei fleste på finsk fjernsyn. Men kvifor får me ingen lærar frå

Sverige? Det går tregt med å få skulen etablert som eit lite "Nordic College".

Elevutveksling med Norge

I fjor hadde me elevutveksling med skulen min heime på Bryne. I år skal eg reisa med 13 elevar til Sandnes - resten av elevane mine i 11. og 12. klasse dreg til Sverige. Lion's Club Sandnes/Ganddal, Lundehaugen vidaregåande skole og Rogaland fylke skal stå for eit to vekers opplegg i mars. Nå kan elevane såpass mykje norsk at dei bør ha nytte av opphaldet også språkleg. Det som bekymrar meg litt er at det kanskje blir skapt det inntrykket at alle som tek norsk også får seg ein Norges-tur. Det er vel heller tvilsamt om Rogaland fylke, som har vore svært raust når det gjeld Estland, skal kunna finansiera Norges-tur også for dei 35 som nå har begynt med norsk i 10. klasse. Har du som les dette idéar for korleis i alle fall nokre av desse kan få seg ein Norges-tur neste år?

Til slutt litt om damoklessverdet som heng over skulen vår. Det er ganske typisk for ein del problem og konflikter som kan oppstå når så mykje i samfunnet skal forandrast og "den gode, gamle tida", republikken frå mellomkrigstida, delvis skal gjenopplivast.

Strid om skulebygningen

Skulebygningen, som ligg i sentrum, er frå 1937. Den vart reist for å husa eit såkalla fransk lycée, så Frankrike stod for om lag halvparten av finansieringa. Då krigen kom, vart det slutt på den franske skulen, og skule 7 starta opp her i 1941. I 1992 oppstod det strid om kven som skal ha bygningen i framtida. I prinsippet kan alle tidlegare eigarar (dvs frå før krigen) kreva eigedommane sine tilbake. Det finst ei lita gruppe tidlegare lycée-elevar som gjer krav på bygningen. Dei var spesielt aktive omkring Mitterands besøk, og det bli sagt at dei har støtte

frå "kretsar" i Frankrike som har lova finansiell hjelp til gjenoppliving av lycéet. I haust sette dei i gang ei førsteklasse i ein annan bygning. Den førre undervisningsministeren har lova at dei skal få tilbake bygningen sin (vår?) sommaren 1994. Om dette løfte/vedtaket blir ståande, er usikkert. Den noverande ministeren har ikkje uttalt seg i saka ennå.

Viss dei "frankofile" får det som dei vil, er spørsmålet kvar skule 7 skal gjer av seg. Kunne skulen få ein ny og større bygning, ville det ikkje vera så ille. "Stridens eple" er eigentleg for liten, slik at dei yngste elevane må ha ettermiddagsundervisning. Men det er også tilfellet på ein del andre skular, og det skal ikkje bli lett å finna ein ny heim for skulen. For dei som har vore elevar eller lærarar ved skulen i 12 år eller meir, er det sjølv sagt meir enn eit praktisk spørsmål. Det har òg med tradisjon å gjera, så eg føler med kollegaene mine og håper at dei slepp å bli kasta ut.

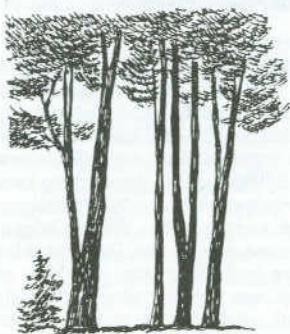
Ingegerd Austbø

FOLKEHØGSKULEELEVANE

Som lesarane våre veit, er det 36 estiske ungdommar i Norske folkehøgskular 1992-93. **Ottestad Rotary** løyvde pengar så Kulturlaget kunne senda julehelsingar til dei alle saman.

Elles har elevane fått mager støtte frå oss i år på grunn av den økonomiske situasjonen til laget. Endå om norske styresmakter i prinsippet støttar undervisningstiltak i Estland, har me heller ikkje fått svar på søknaden om støtte til språkleiren i juli.

Dersom du kan hjelpa estiske skuleungdommar i Noreg, ber me deg senda bidrag til Norsk-estisk studiehjelp, postgirokonto 0824-0295629. Kvar krone er velkommen.

DEMOKRATI

Estarane driv og lærer seg demokrati. Og demokrati er noko anna enn dei hadde tenkt seg. Mellom anna er det mange som undrar seg over at dei kunne få ein president som bare knapt 30% av folket gav si røyst i presidentvalet, medan ein annan som fekk atskillig større oppslutning, blei styrt ut i mørkret. Lovene la til rette for ein slik framgangsmåte som ei overgangsordning. Den nye grunnlova føreset elles at folket skal haldest heilt utanfor ved neste presidentval.

I haust kunne folket avgjera valet direkte dersom ein av kandidatane fekk minst 50% av røystene. Ettersom det ikkje lykkast, skulle nasjonalforsamlinga velja den eine av dei to som folket hadde gitt flest røyster. Nasjonalforsamlinga valde med klart fleirtal den konservative kandidaten, forfattaren, historikaren, tidlegare utanriksminister og ambassadør til Finland, **Lennart Meri**, som vart innsvoren og forvandla til **Hans eksellense republikken Estlands president Lennart Meri** - ein tittel som me no skal leggja oss på minne.

I byrjinga av haustsesjonen vedtok nasjonalforsamlinga likeins demokratisk med fleirtalsvedtak ein fredag ettermiddag med halvtom sal at dei skulle begynna arbeidet kvar veke med obligatorisk andakt for dei folkevalde i sjølve møtesalen. Somme tykkjer det strir mot grunnlova der det er lova religionsfridom for alle.

Like etter valet i haust melde nokre av representantane frå at dei ikkje kom til å ta imot plassane sine likevel. Det galdt m.a. **Mati Pääts** frå det konservative partiet **Fedrelandet**. Han hadde fått nesten 10.000 røyster og var ein god nummer to blant stemmesankarane. Han er soneson til **Konstantin Päts** som var president i mellomkrigstida og vart deportert av russarane. Folk røysta på sonesonen av rein nostalgi og fall ikkje på den tanken at somme kandidatar var stilte opp som ein del av ein partistrategi. Det tener heller ikkje verken partiet eller Estland til ære at det å representera folket ikkje blir teke alvorleg.

ESTISK VALUTA

Direktøren for Estlands bank, **Siim Kallas**, blei intervjuet i "Rahva Hääl" 20. og 21. januar, dvs. sju månader etter at landet fekk eigen valuta - kroner og sent.

Kallas legg ikkje noka stor vekt på det faktum at framleis er det bare i Helsingfors, Stockholm og delar av Russland at krona blir

notert. Estlands handel utgjør ein forsvinnande liten del av verdshandelen. Ein finn ikkje noko land som vekslar alle dei valutaslag som finst.

I motsetnad til dei nordiske landa og mange andre, har Estland full dekning for den setelmassen som er trykt. Kursen er knytta til tyske mark (1 mark = 8 kroner) og derved fast i motsetning til finske mark og svenske kroner, som flyt. Betalingsbalansen med utlandet viser eit lite overskot. Den viktigaste handelspartnaren er Finland, og Finlands Bank begynte 1.12.1992 å notera estisk valuta.

Det finst store mengder vakre setlar for verdiane 1 og 2 kroner. Prisstiginga har ført til at det ville vore meir praktisk å ha myntar, kanskje opp til 5 kroner.

ESTISK EKSPORT

Estland har ingen metallførekomstar. Likevel eksporterer landet enorme mengder metall og var 1992 nummer fem i verda blant metalleksportørane. Metallet kjem frå Russland, Ukraina og Sentral-Asia og representerer verdiar på fleire milliardar i månaden - utan at transitlandet Estland blir noko rikare av den grunn. Tvert om følgjer det mord og annan kriminalitet i kjølvatnet av metallet. Dei største metallhandlarane rører seg ingen stad utan livvakter. Politiet kjenner til at prisane på bestilte mord ligg mellom nokre hundre og opp til nokre tusen dollar.

Om ikkje Estland blir rikare, så blir somme estarar det. **Tiiu Silves** legg ikkje skjul på at ho er den rikaste i landet. I år ventar ho å koma blant dei 200 rikaste i verda. Ho er leiar for firmaet **Silves Enterprise Inc.** som har 830 tilsette. Visedirektør er sonen **Siivo** som enno ikkje har fylt 20 år. Leiar for Moskva-avdelinga er Estlands siste KGB-sjef, **Rein Sillar**.

Handel med narkotika gir også fortjeneste. Politiet meiner at det finst om lag 8.000 narkotikamisbrukarar i Estland. 70 millionar estiske kroner sirkulerer i narkotikasamanheng, og det blir rekna med at 1.000 menneske har narkotikahandel som levebrød. Det blir relativt ofte gjort narkotikabeslag på finske grenseovergangar av varer som gjerne er på veg vidare til andre land. Narkotikahandelen førekjem ofte saman med metall- og våpenhandel.

POPULÆRE LEIARAR - OG UPOPULÆRE

Meiningsmålingarar blitt dagleg kosti i dei baltiske landa. Noko som stadig blir sjekka, er kven som er mest populære blant folk flest. Kven var dei baltiske topp-politikarane 1992? Svaret var **Arnold Rüütel** på førsteplass i Estland, følgd av **Edgar Savisaar** som var statsminister til januar 92. I Litauen kom **Algirdas Brazauskas** og **Vytautas Landsbergis** på dei første plassane, i Latvia **Anatolij Gorbunovs** og **Janis Kurkans**.

Fjerdeparten av representantane i den estiske nasjonalforsamlinga stod bak eit grunnlovsforslag som vart sett fram i slutten av januar. Det går ut på å forandra grunnlova slik at folket skal velja presidenten i landet.

Ein gallup i slutten av januar viste at berre ein tredjepart av folket i Estland no støttar dei partia som sit med regjeringssmakta. "Fedrelandet" som med 22% fekk flest røyster ved valet og utgjør ryggraden i regjeringa, hadde gått tilbake til 10%. Royalistane med 8 av 100 representantar i nasjonalforsamlinga har gått litt fram. Størst framgang var det for "Borgarpartiet" (Eesti kodanik), frå 6,8% til 13% og størst av alle.

Elles er estarane i tørtane på kvarandre i synet på den noverande presidenten. To av dei fremste filmskaparane har laga saksdokument: **Mark Soosaar** eit dobbeltportrett av den avgåtte **Rüütel** og den nye **kosten Meri**. **Andres Sööt** med sistnemnde aleine i hovudrolla. Bølgene frå kampen skvulpar også inn over Finlands strender etter at begge filmene er viste i finsk fjernsyn. Estarane skriv rettleingar i finske aviser og fortel for stammefrendane nord for Finskevikka kva dei skal tykkja.

PENSJONISTANE

Det er i Estland 384.000 menneske som får pensjon/trygd av staten, av desse får 320.000 alderstrygd. Det er ein stor prosentdel av eit folk som tel 1,6 millionar. Pensjonane er så små at alle forstår det er uråd å leva på noko slikt. Men ingen veit heller kvar staten skal ta pengane frå til å setja opp pensjonane frå det noverande minimum på 260 estiske kroner, dvs. om lag 125 norske kroner i månaden. Kvart år er det 20.000 nye pensjonistar, men det er også stor såkalla naturleg avgang.

Estland vil gjerne koma på høgde med resten av Europa, og er i ferd med å greia det når det gjeld prisar, men lønningar og trygder ligg

håpløst etter.

Somne vågar å hevda at barnefamiliane er verre farne enn pensjonistane. Ofte må ein heil familie klara seg for same pengesummen som ein pensjonist får over aleine. Men bama har vanskelegare for å få si røyst fram. Og ikkje har foreldra heller krefter til anna enn det daglege strevet.

Minst fjerdeparten av folket har ikkje midlar til å skaffa seg nok mat. Når så mange har for lite, kan det kjennast meningslaust å tretta om kven som har det aller verst. Hjelpesendingar frå utlandet er framleis både velkomne og nødvendige.

Åse Staude:

AKSJON BALTIKUM TRENGER STØTTE

Foreldreløse og forlatte barn i Baltikum skal nå få SOS-barnebyer. Den første modellbarnebyen bygges i år nær Tallinn i Estland, takket være et samarbeidsprosjekt mellom stiftelsen SOS-barnebyer, Norge og de nordiske søsterorganisasjonene. Prislappen er på 15 mill. kroner, og innsamlingsaksjonen som nå er i gang, trenger engasjerte støttespillere.

"Jeg vet ingen bedre måte å hjelpe et barn på enn å gi det en mor, søsken, et hus og et nærmiljø," sa østerrikeren som grunnla SOS-barnebyene, legendariske Hermann Gmeiner. Eventyret om SOS-barnebyene startet i ruinene etter 2. verdenskrig; i dag finnes 333 SOS-barnebyer i 119 forskjellige land.

Alle SOS-barnebyene er bygget over samme lest: Barn uten omsorg får et hjem, noen å dele gleder og sorger med. Pengene kommer inn gjennom ulike fadderordninger og donasjoner. I Norge alene finnes 28.000 faddere og ca. 163.000 såkalte barnebyvenner. Et fadderbidrag, kr. 125 per måned, går i sin helhet til fadderbarnets underhold. En barnebyvenn betaler til driften av barnebyene kr. 50 per kvartal.

Nå står Baltikum for tur, i første omgang en modellbarneby i Estland kostnadsberegnet til 15 mill. kroner. Behovet er påtrengende. I Baltikum teller listen over omsorgstrengende barn 12.-14.000, i Estland alene er tallet ca. 300.

Interesserte oppfordres til å engasjere seg i aksjonen som pågår. Henvendelser skjer til Stiftelsen SOS-barnebyer, Norge (tlf. 22 43 71 20).

MED BÅT FRÅ STOCKHOLM

Regelmessig båtsamband mellom Stockholm og Tallinn kom i gang for om lag to og eit halvt år sidan. "Nord Estonia" har trafikkert ruta aleine og gått annankvar dag til Tallinn. No er det frå 1. februar sett inn eit skip til. Det heiter "Estonia" og kan ta 2.000 passasjerar, 370 personbilar og 45 trailarar. Så står det att å sjå om billettprisane held seg like høge. Framleis er det gode pengar å spara om ein reiser via Helsingfors, for endå om ein då må ha to båtar, så er billettprisen rimeleg.

DEN NORSKE FOREINGA I TARTU

Som nemnt i Kulturnytt nr. 4-5, 1992 er det ei aktiv norsk foreining i den estiske universitetsbyen - Tartu norra selts (forkorta TNS).

På møtet 12. oktober var ordet gitt til studentar som hadde vore i Noreg på sommarkurs. Mange hadde med seg lysbilete og anna materiale å visa fram.

På møtet 23.11. fortalde Elvi Lumet om arbeidet sitt som omsetjar og om vitjinga i Noreg i sommar då ho fekk St. Olavsmedaljen.

Juletreffet vart halden 19. desember, og det møtte over 100 menneske endå om juleferien på universitetet alt hadde begynt. Fjerde

nummer av medlemsbladet var ferdig til møtet, det vart servert mat og drikke, eit blandakor song norske og estiske julesongar, det var norsk folkeviseleik og dragspelmusikk osv.

TNS tilbyr interesserte ein førelesingsserie med Noregs historie som emne. Serien byrja 25. november og førelesingane blir haldne ein gong i veka av to historiestudentar.

TNS gir ut eit lite medlemsblad i A4-format. I 1992 kom det fire nummer - det første i samband med skipinga om våren, og dei tre andre om hausten. I bladet blir det fortalt om verksemda til laget, det er reiseinntrykk o.l., ymse småplukk om norske fenomen osv. Desembernummeret var utvida til seks sider på grunn av alt julestoffet; ei heilside var vigd olympiabyen Lillehammer.

Den viktigaste verksemda er kursa i norsk språk, og der er norsklektor Oddvar Støme den energiske organisatoren. Han fortel til Kulturnytt at det var nødvendig å oppretta 7 grupper med 12-15 deltakarar i kvar. Støme har overoppsynet, men elles blir gruppene leidde av seks estiske ungdommar som ved hjelp av Norsk-estisk kulturlag fekk plass på norske folkehøgskular for året 1991-92.

Dei seks hjelpelærarane er: Erik Tomberg (Elverum), Meelis Joost (Ringerike), Maret Suuroja (Trondarnes), Katrin Portnov og Riina Sipelgas (Utgarden) og Katiliina Vilimaa (Jæren). Også Henno Sonn (Svanvik) assisterer.

DEN NORSKE FOREINGA I TALLINN

har feira Bjørnsons fødselsdag. Elvi Lumet rapporterer:

8. desember var det 160 år siden Nobelpriseren Bjørnstjerne Bjørnson ble født, og dette ble markert med en sammenkomst av foreningens medlemmer og gjester.

Hilve Rebane snakket utførlig og fengslende om dikterens liv og forfatterskap. Hun kom også inn på Bjørnsons innflytelse på estisk litteratur, først og fremst på lyrikeren Juhan Liiv. Tilhørerne fikk også mye interessant informasjon om Bjørnsons politiske virksomhet, hans framtrekkelige rolle i kampen for norsk selvstendighet mot slutten av forrige og begynnelsen av dette århundre da han som flammende taler samlet folket til krav om frihet.

På nydelig norsk ble Bjørnstjerne Bjørnsons dikt opplest av lektor i norsk, Ingegerd Austbø, fra skole nr. 7 i Tallinn.

Kveldens musikalske innslag bestod av Edvard Griegs musikk.

Elvi Lumet

RYGGRADSDYR I ESTLAND

Avisa "Rahva hääli" for 9. januar gir opplysninger om mengda av ein del ryggradsdyr per 1. desember 1992: På statsbruk og kooperativbruk var det 189.000 kyr, 49.600 griser, 2562 sauer og 4009 hestar. På eitt år hadde talet på hestar gått ned med 45%, kyrne med 20% og grisene med 45%.

Opplysningar frå Estisk Jegerforeining fortel at det i fjor var 45.000 rådyr, 14.000 elgar, nesten 60.000 harar, 3200 beverar, 1500 villsvin, 1000 gauper, 900 otrar, 800 bjørmar, 400 ulvar, 3000 storfugl, 15.000 orrar og 12.000 raphøner. Kvart år blir halvparten av elgstammen felt, noko som sikrar at stammen ikkje blir større enn naturen toler.

Til slutt i artikkelen fortel "Rahva Hääli" under den same respektause overskrifta at det i fjor var 1,65 millionar innbyggjarar i Estland. På ti månader var det 32.235 vengelause tofotingar som flytta frå landet medan 3059 flytta inn. Same avisa opplyser 26. januar at fødselstalet går ned i Estland, frå 19.590 i 1991 til 18.404 i 1992. Derimot går dødstalet opp, frå 19.784 i 1991 til 20.118 i 1992. Medan forholdet mellom inngåtte ekteskap og skilsmisser vanlegvis har vore om lag 2:1, var det i fjor 4:3, eller samtidig som det vart inngått 8.878 ekteskap, var det 6.653 par som gjekk frå kvarandre.

Alle media er opptekne av at også talet på sjølv mord er på veg oppover. Estisk fjernsyn fortalde 28.1. at av 489 registrerte tilfelle i 1992 var 386 menn. For kort tid sidan var sjølv mord mest utbreidd blant relativt unge menn. No er det ofte eldre menneske som vel ein slik utveg. Mellom folkegruppene er det den skilnaden at estarane går til handlinga med større alvor enn russarane som på si side gjerne står for det som statistikken fører opp som sjølv mordsforsøk.

Døden har elles mange årsaker. Forskar Mati Rahu nemnde i fjernsynet 8. desember at 5.000 personar i Estland får kreft kvart år. 3.000 døyr årleg av denne sjukdommen. På ein statistikk som omfattar 106 land, ligg Estland på 77 plass når det gjeld kreft blant menn og på 85 plass for kvinner.

EKSAMEN I ESTISK

Om lag 15.000 personar busette i Estland tok i fjor eksamen i estisk. Sidan estisk vart offisielt språk ved lov 1989, har ca. 19.000 personar frå ymse minoritetar i Estland teke språkprøva fordi det krevst slike kunnskapar i arbeidet deira. Dei representerer yrkesgrupper innan helsestell, utdanning og politi.

RUSSARANE I ESTLAND ORGANISERER SEG

I Tallinn vart det 30. januar danna ei foreining som skulle overvaka russarane sine rettar i sosial, kulturell og rettsleg samanheng. Initiativet kom frå Nordaust-Estland der det er russisk majoritet. Men alle russarane er ikkje samde i opplegget, for foreininga skal først og fremst arbeida for russarar med estisk statsborgarskap, og dei er det om lag 27.000 av.

Møtet 30.1. vart halde i ein kinosal i Tallinn, og i god tid før det begynte, hadde det kome demonstrantar som representerte storrussisk ideologi. Dei bar plakatar der dei skulda den nye organisasjonen for svik mot slavarane og deira sak.

I Estland bur det om lag 600.000 menneske som nyttar russisk, men ein del av dei er kviterussarar, ukrainarar osv. Dei lengtar ofte tilbake til sovjetisk styre då dei hadde mange privileg.

"Homnikuleht" (Morgonbladet) fortel 18. januar at det var spreidd flygeblad i Narva der folk vart oppfordra om å gi uttrykk for ønsket om å danna eit russisk autonomt område i Nordaust-Estland. Det skulle dei gjera ved 17. januar å leggja stein framfor rådhuset. Det dukka ikkje opp så mange ivrige steinberarar - bare to pensjonistar med til saman fem steinar.

ESTISKE FENGSLER

Bladet "Eesti päevaleht" som blir utgitt i Stockholm, har 5. februar en del tall om fengslene i Estland.

Ved årsskiftet var det 2691 straffedømte fanger. Av disse var det 66 kvinner og 45 mindreårige. Mer enn halvparten - 1548 - satt for brudd moteiendom. Av 621 som var dømt skyldig i legemsformærmselse, satt 266 for mord.

De fleste fangene er idømt lange straffer; færre enn 100 hadde dommer på under 1,5 år. Hele 231 var idømt mer enn 10 års straff.

Omtrent halvparten sonet sin første dom. Med hensyn til nasjonalitet var 44% estere, 48% russere og 8% andre. Ser en på sosiale forhold, viser det seg at 39% er personer i yrkesaktiv alder som er uten arbeid og heller ikke studerer. Om lag halvparten er arbeidere. Funksjonærer og personer med høyere utdanning er det veldig få av.

Det er forsøkt å forklare hvorfor nesten halvparten av fangene er russere når russerne bare utgjør litt over 30% av befolkningen. Kriminaliteten er større i byene, og de fleste russere er bosatt i byer. Videre er gjennomsnittsalderen lavere blant russerne.

ESTISKE UTANRIKSSTASJONAR

I midten av januar møttest for andre gong alle Estlands ambassadører til drøftingar i Tallinn. Dei rapporterte om arbeidet sitt og fekk sjølve ei oppdatering når det galdt utviklinga i heimlandet. Eitt tema som fekk spesiell merksemd, var kva land som kan høyra til Norden. Er det von om at Estland vil koma til å bli rekna med i den samanhengen?

VISUM

Du treng framleis visum for å reisa til Estland. Men det er ikkje lenger nødvendig med invitasjon. Dersom du legg fram invitasjon frå estiske styresmakter eller institusjonar, er visum avgiftsfritt. Estiske konsulat skriv ut visum, men mange tykkjer det er greitt å løysa visum på grensa når ein kjem til Estland, dvs. i hamna eller på flyplassen i Tallinn.

Det kan ikkje ta lang tid før forholdet vårt til Estland og Latvia kjem på line med forholdet til Litauen der visumtvangen alt er avskaffa. Det har også vore på tale med eit felles nordisk visum for baltarar som skulle gjelda i alle dei nordiske landa. Dette kan Noreg vanskeleg gå med på fordi det ville bety eit tilbakesteg i forholdet til Litauen.

- - - - - Klipp fra og send inn - - - - -

Til **Norsk-estisk kulturlag, Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.**
Postgiro 0823 0985414.

Jeg vet at Norsk-estisk kulturlag arbeider for å spre kjennskap til estisk språk, kultur og andre forhold, og for å styrke vennskapen og bygge ut allsidige kontakter mellom det norske og det estiske folket. Jeg er klar over at det er en forening som ikke lover medlemmene personlige fordeler, men som tvert om ønsker medlemmer som er villige til å yte noe til beste for foreningen og dens formål. Jeg melder meg som støttemedlem / som aktivt medlem og betaler medlemspengene (kr. 100 for 1993). På grunnlag av de opplysningene jeg gir om meg selv, kan kanskje foreningen finne et felt der jeg også kan bidra med annen hjelp.

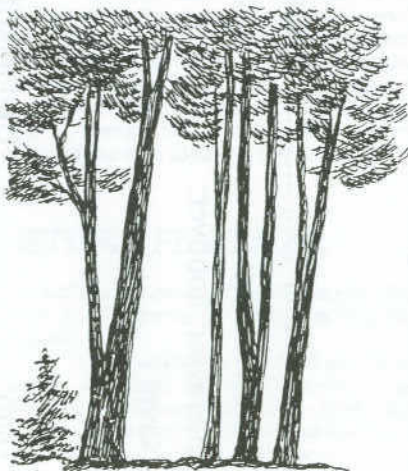
Jeg er født år 19..... Utdannelse:
 Yrkeserfaring:
 Interesser, hobbyer:
 Navn: Yrkestittel:
 Adresse: Telefon:
 Dato: Underskrift:

NORSK SKOGPROSJEKT PÅ SAAREMAA

I haust tok Kulturlaget initiativet til eit skogprosjekt på Saaremaa (Ösel) utanfor vestkysten av Estland. Deter eit samarbeidstiltak mellom Norsk-estisk kulturlag, Estisk skogforsknings-institutt ved universitetet i Tartu, Glommen skogeierforening og Det norske skogselskap.

Kulturlaget har fått innvilga ein søknad til UD på 119.600 kroner. Støtte frå Kulturlaget utgjer 40.000 kroner, og resten kjem frå estisk side. Heilt konkret går prosjektet ut på driftsplanlegging og det er totalt kostnadsrekna til kr. 275.000.

Skogteknikar og kulturlagsmedlem **Paal Hansen-Møllerud** har frå Kulturlaget fått i oppdrag å stå for det praktiske arbeidet som norsk sakkunnig. Kontakten på Estisk skogforskningsinstitutt er professor **Artur Nilson**. Han er ein av dei mest sentrale i Estland når det er tale om skog, og har m.a. fått til oppgåve å utarbeida ei ny skoglov.

EESTI MISS ESTONIA

Det er ikkje alltid så lett å bli enige her i verda, verken for estarar eller nordmenn. I Estland fører det til at det må vera dobbelt av alle ting, lenge var det f.eks. to nasjonalforsamlingar - den eine betre og rettare enn den andre. Ved to ulike arrangement vil det 6. mars i år bli kåra både Eesti Miss og Miss Estonia - den eine sikkert endå vakrere enn den andre.

ESTISK STATSBORGARSKAP

vart 1992 gitt til 5.417 personar. Av desse vart nesten 4.000 innvilga på grunnlag av estisk avstamming, og 465 på grunnlag av dei tenestene personane hadde gjort Estland. I 1963 tilfelle var det tale om såkalla "naturalisering", dvs. statsborgarskap innvilga til russarar eller folk av andre nasjonalitetar. Alt i alt vart det registrert 7.571 søknader, fortel "Rahva Hääl" 19.1.93.

Dersom folk verkeleg vil ha statsborgarskap og få røysterett osv., så må ein kunna venta at dei gjer seg den umaken at dei sender inn søknad. Tidlegare politbyromedlem i Sovjet, Aleksander Jakovlev, som nyleg vitja Estland, uttrykte i Narva forundring over at folk kunne bu i landet i 20-30 år utan å læra seg det nasjonale språket.

Russiske statsborgarar i Estland blir det fleire og fleire av. I fjor søkte 25.146 personar busette i Estland om russisk statsborgarskap, opplyser Russlands konsul i Tallinn.

DEN ESTISKE SPRÅKPARAGRAFEN

Nasjonalforsamlinga i Estland vedtok 10.2.93 den omstridde lova som stiller krav til språkkunnskapane hos den som vil bli estisk statsborgar - 56 røysta for, 4 imot og 13 let vera å røysta.

I samsvar med lova skal den som ønskjer statsborgarskap ta ei språkprøve og der visa evne til å lesa estisk tekst, fylla ut offisielle skjema og samtala på estisk.

Regjeringa har lova å setja opp spesielle reglar for folk som er fødte før 1930, eller som er handikappa.

HVA SKJER?

Det finner du ut om du leser **Norsk-estisk kulturnytt**. Tidsskriftet kommer ut med ca. fem nummer per år. Abonnementetsprisen for 1993 er kr 100.

Andre tilbud, som også kan bli en fin presang til dine venner:

Same hav i oss alle, dikt av Jaan Kaplinski, gjendiktet av Turid Farbrege. 183 s. Gyldendal, 1988. Belønnet med Bastianprisen. kr 100,-

Varulven og andre estlandske eventyr, innbundet, 112 s. Norsk Barneblads Forlag, 1982. Illustrert av Vive Tolli. kr 30,-

Dyade nr. 6, 1987. Temahefte om Estland og estisk kultur. 72 s. kr 30,-

Barn av vind og vatn. Reproduksjoner av Kaljo Põllu, tekster av Jaan Kaplinski. 44 s. kr 50,-

Tallinn bykart med register, buss- og trikkeruter. kr 30,-

Estonia, 109 s. Tallinn 1992. Illustrert og med engelsk tekst. Gir en innføring i språk, kultur, religion, historie, befolkning, sosiale forhold, politisk system, økonomi osv.: kr 30,-

English-Estonian Dictionary, 440 s. Tallinn 1988. kr 100,-

Send bestillingen til Norsk-estisk kulturlag, Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.

Jeg bestiller herved:

Abonnement på Kulturnytt for 1993		kr 100,-
.....stk Same hav i oss alle	å kr 100	tilsammen kr.....
.....stk Varulven	å kr 30	tilsammen kr.....
.....stk Dyade 6, 1987	å kr 30	tilsammen kr.....
.....stk Barn av vind og vatn	å kr 50	tilsammen kr.....
.....stk English-Estonian Dictionary	å kr 100	tilsammen kr.....
.....stk Estonia	å kr 30	tilsammen kr.....
.....stk Tallinn bykart	å kr 30	tilsammen kr.....
		+ porto
		Totalt kr.....

Navn (tydelig):.....

Adresse:.....

Poststed:.....

Dato og underskrift:.....

“BIBLIOTHECA BALTICA” - EI SATSING PÅ ESTISK KULTUR

“Bibliotheca Baltica” er namnet på ein stor og innhaldsrik bokserie som tar sikte på å hjelpe dei baltiske statane med å restaurere sin nasjonale kulturarv. Bakgrunnen for bokserien er at det så vel i Estland, Latvia og Litauen, som i Norden og elles i Europa, eksisterer ein prekær mangel på relevant historisk, etnografisk, litterært og anna kulturelt viktig kjeldemateriale. “Bibliotheca Baltica” har ein profil som omfattar både nye og gamle utgåver og i første omgang er det meininga at kvart av dei baltiske landa skal gi ut 100 titlar. Det er meininga at “Bibliotheca Baltica” etter kvart kan omfatte kinematografisk og audio-visuelt materiale til bruk i utdannings- og opplysningssamanheng.

Initiativet til “Bibliotheca Baltica” kom i samband med eit baltisk-norsk møte om utdannings-situasjonen i Balticum generelt i Jurmala (Latvia) i januar 1992. Møtet blei arrangert av dei baltiske utdanningsdepartementa og den norske stiftelsen IMTEC (International Movement Towards Educational Change). Hovudpersonen bak prosjektet frå norsk side har vore **Hallvard Kåre Kuløy** i IMTEC, og sidan september i fjor har òg **Merethe Kvernød** vore engasjert i arbeidet med bokserien. Det viktigaste arbeidet har vore og er framleis å få pengar til å kunne starte trykkinga og salet av dei første bøkene. Søknader er sende til utanriks-departementa i alle dei nordiske landa, men førebels er det smått med positive svar. Foreningen Norge - Estland har gjeve 30.000 kroner til “Bibliotheca Baltica”. Desse pengane vil bli brukt til den første estiske boka samt til premiar i konkurransen om å lage bokbunad for heile serien.

I Estland har solide og kompetente folk skipa ein nasjonal styringskomité der professor dr. **Ivi Eenmaa** ved nasjonalbiblioteket leiar. Forfattar og leiar for den estiske forleggarforeininga, **Mart Helme**, spelar òg ei sentral rolle.

Når prosjektet er i gang, kan medlemmane i Kulturlaget få tilbod om å abonnere på serien til ein gunstig pris.

Merethe Kvernød

ROSMERSHOLM I RAKVERE

Rakvere teater hadde 17. januar premiere på Henrik Ibsens “Rosmersholm”. Stykket er iscenesett av **Toomas Suuman** som også spelar Johannes Rosmer. Dei fire aktene i originalen er pressa saman til tre.

Suuman var for eit par år sidan på Ibsen-festivalen i Oslo, noko som inspirerte til innsats på det heimlege teatret. Helsingar til alle kjennningar i Noreg frå Toomas Suuman.

NORDISK FILMUKE

gikk av stabelen i Tallinn 24.-31. januar og fikk ganske stor oppmerksomhet i alle media. De norske filmene som deltok, var “Hermann” og “Flaggermusvinger”.

VARA TØRUKÄBAR

TEATERGRUPPEN “VARIUS”

består av en gruppe unge mennesker med interesse for litteratur og teater. Den første oppsetningen i 1985 var sammensatt av Jaan Kaplinskis dikt. I løpet av seks år har gruppen hatt 13 forskjellige oppsetninger. Nå har de hatt stor suksess med en presentasjon av den svenske dikteren **Nils Ferlin**. Det arbeides for å få i stand en turne i slutten av april til Sverige (Göteborg) og Norge (Oslo). De har tidligere allerede opptrudd fire ganger i Sverige, men et norsk publikum vil bli en ny opplevelse.

KARL RISTIKIVI

Den sovjetiske annekteringa av Estland førte til at mange av forfatarane flykta, og heilt fram til midten av 1960-åra vart den viktigaste delen av estisk litteratur skriven i eksil. Svært lite av denne litteraturen er hittil sett om til andre språk. Kanskje kan det vera von om at nokre av dei enno når ut til eit større publikum. Litteraturhistorikaren **Rutt Hinrikus** frå Tartu gir her ein kort omtale av **Karl Ristikivi**, ein av dei fremste blant eksilforfatarane.

Hvis en skulle nevne de tre største prosaistene i estisk litteratur, ville Karl Ristikivi være en av dem. Til tross for at forfatterskapen er så godt som ukjent på andre språk, er det fra 1987 av forsøkt i det minste å gjøre esterne, hans eget folk, oppmerksom på ham. “Europa vet ikke at jeg skriver,” konstaterte han resignert.

Karl Ristikivi hører til de frodige skapernaturer som har skrevet helt fra den tidligste ungdommen. Tjenestekvinnens sønn, oppfylt av lengsler, håp og uro, strømmer ikke over av bitter bekjennelse, men uttrykker seg med en behersket allvitthet der ironien setter sine fine sprekker.

Overbevisende debut

I en alder av 26 år skrev han på mindre enn en måned den første romanen sin, *Ild og jern*, vant førsteprisen i en romankonkurranse og fikk økonomisk støtte til universitetsstudiene. Anton Hansen Tammsaare, Estlands mest anerkjente forfatter, erklærte i et åpent brev at Ristikivi var en utvalgt, og dertil både bråmoden og gammelklok. Sammen med de to neste romanene utgjør *Ild og jern* den såkalte Tallinn-trilogien - byroman-serien.

Helt fra begynnelsen av (det gjelder også de aller første bøkene som var skrevet for barn) kan en i verkene spore Ristikivis spesielle verdensanskuelse, en følelsesladet væske, en metafysisk realitet som etter hvert krystalliserer seg. Forfatteren er ikke så opptatt av tid eller miljø som av det stadig gjenoppståtte mennesket med sine evige problemer.

Mot slutten av 1943 flyktet Ristikivi til Finland fra et Estland som hadde falt som rovv for to fremmede makter. I 1944 ble Sverige hans nye

hjemland, og der kan han siden i poetisk form konstatere: “røttene våre fins på hvert sted som vi engang har gått forbi”. De første bøkene i eksil var skrevet som kollektivromaner og gir et fasettert overblikk over situasjonen umiddelbart før Estlands skjebneår 1940 - de knugende anelsene som sniker seg inn i en hegnet hage.

1953 gav Ristikivi ut *Sjelenatten*, den første i sitt slag i estisk litteratur, et verk som en uten skam kan plassere ved siden av modernistiske verker fra andre litteraturer. Hovedpersonen som streifer omkring i en avdød manns hus står som

et uttrykk for det fullstendig fastkjørte. Det er en vandring i det ubevisste som ikke bare symboliserer flyktningens vandring; jeggpersonen er i vid forstand en vandrer i fremmed land. Vesentlige temaer er skyld og ansvar. Mange har vært opptatt av disse bøkene, og det er derfor skrevet mye om dem.

De neste romane av Ristikivi overrasket leserne. Han begynte i 1958 å gi ut sin historiske romanserie i 11 deler der hvert bind utgjør en selvstendig og ganske enkel fortelling. Forfatteren har avslørt at et forbilde ved skrivingen var Bachs *Die Kunst der Fuge*. Utgående fra dette kan en se på hver roman som en variasjon som i grupper på tre og tre er satt sammen til sykluser.

En litterær symfoni

Dette Ristikivis hovedverk, hans ufyllendte symfoni - den siste romanen slutter midt i et ord og vi vet at forfatteren hadde planer om flere variasjoner - er på en måte et glassperlespill. Forfatteren leter etter den svunne tid og i stedet for å ta sin egen historie, “som har beveget seg et sted i periferien”, tar han Europas

livshistorie. Fra det trettende århundre blir den ført nesten fram til samtida. Her er det en mytisk verdensoppfatning, en egenartet hage med veier som forgrener seg og nesten umerkelig fører en ut på leting etter den hellige Gral, til Fausts kammer, til Renselsens berg osv.

Ristikivis eneste diktsamling, en av de vakreste og følelsemessig mest gjennomførte i estisk litteratur, bærer tittelen *Menneskets vei*. Dette kunne stått som en karakteristikk av alle Ristikivis verker, og av hvert av dem for seg. Historien gir kulissene, det eksistensialistiske utkrystalliserer seg i symboler, "alt som engang

var", består. Samtidig skjer alt og "ingenting skjer". "Å være eller ikke være - det ene er drøm og det andre er ikke det engang", skriver han og finner også andre bilder for menneskets vei, for "firfislens spor".

Selv ble han funnet død i sin egen leilighet 1977. I årevis hadde han hatt en beskjeden stilling som statstjenestemann, og det var knapt noen av de svenske kollegene som ante at de hadde en stor forfatter i sin midte.

Rutt Hinrikus
(Oversatt av Jorunn Vestli.)

Karl Ristikivi:

FIRFISLA SINE SPOR

Også firfisla set spor over steinen
sjølv om vi ikkje ser dei.
Kvar tanke som kjem og kverv
blir einstad att.
Det du smilande gav
kan eingong ta slutt,
men smilen blir att.
Gleda du ikkje forstod å fange
den ventar i all æve.
Jamvel dei usagde orda
er sagde i tankane
og tatt vare på ein stad.
Korleis kan elles våre korte dagar
fylle tida sine botnlause bingar.
Korleis maktar elles ein einaste augneblink
å velte steinen til side.

Den som lite er gitt
han ber det i hjartet.
Den som mykje har fått
spiller alt på marka.

Alle vegars lengd i tid er eins.

Gjendikta av Turid Farbrege

GUSTAV ERNESAKS ER DØD

Den legendariske **Gustav Ernesaks**, døydd i Tallinn 24. januar i ein alder av 84 år.

Denne "grand old man" i estisk musikk blir kanskje av dei fleste først og fremst sett i samband med dei store songfestane som han var leiara for heilt frå 1947. Så seint som sommaren 1990 dirigerte han "**Mu isamaa on minu arm**" som han hadde tonesett 1944 til ein tekst av **Lydia Koidula**. Dette var det faste avslutningsnummeret og klimaks som representantane for sovjetstyret alltid frykta fordi det var som ein manifestasjon av den seige estiske motstanden mot undertrykkinga.

31. januar var Gustav Ernesaks for siste gong i konsertsalen i Estonia-teatret. Heile den kulturelle og politiske eliten var samla om kista hans til minnestund som vart overført i direkte sending både i radio og fjernsyn. I minnetalen sa Hans eksellense republikken Estlands president Lennart Meri, at i sorga stod for første gong på lenge Estlands folk igjen samla.

EDVARD GRIEG

til ære blir det arrangert tevling for unge pianistar i Estland. Vinnaren skal peikast ut av ein jury med **Kjell Bækkelund** i spissen. Premien er m.a. å vera solist ved ein konsert i september der **Eri Klaas** dirigerer Griegs A-moll konsert. Om nokon skulle vera uvitande om det, er det 150 år sidan Grieg vart fødd. Noregs ambassade i Estland er sterkt engasjert i dei ulike markeringane av jubileet.

TÖNU KALJUSTE

er etter kvart vidt kjend i Noreg der han har vore fleire gonger - anten saman med koret sitt, eller for å dirigera norske kor. Samtidig med dei olympiske leikane i Barcelona reiste han omkring i Spania med **The World Youth Choir**. Koret var samansett av 94 songarar i alderen 19-24 år. Dei kom frå 25 ulike land, men heile 7 av dei var frå Estland.

Kaljuste passa på at estisk korsong fekk plass på repertoaret. Han valde musikken sjølv og andre delen av programmet var samansett av estiske komposisjonar som koret framførte på estisk. Spanjolane sette stor pris på musikken til **Veljo Tormis**.

Eesti Elu 15.9.92

SIGRID UNDET

er velkjend i Estland - og i verda. Nordisk ministerråd har støtta utgivinga av *Olav Audunssønn i Hestviken* med 20.000 danske kroner. Verket er sett om av **Elvi Lumet** og blir utgitt på forlaget "Eesti raamat".

RETTING O. A.

I nummer 4-5 for 1992 hadde Anu Saluäär ein artikkel om nordisk litteratur på estisk. Der kom ho i skade for å seia at romanen *Keisarens galning* av Jaan Kross var sett om til dansk frå finsk. Ho seier seg svært lei for denne feilen. Sjølv sagt kan omsetjaren **Søren Sørensen** estisk!

Redaktøren vil for eigen del leggja til at Søren Sørensen er ein mann og eit namn me skal leggja merke til, for han har skrive ei fengslende bok om Nordens historie og ei anna bok om øyane i Austersjøen. Den sistnemnde føreligg alt på dansk og svensk, og kjem på estisk når omsetjinga er ferdig. Omsetjar er **Evi Hiob**.

GRAFIKKTRIENNALEN I FREDRIKSTAD

hadde i 1992 arbeid av 285 kunstnarar frå 72 land. Estland stilte sterkt med 11 deltakarar: **Siim-Tanel Annus**, **Eve Kask**, **Avo Keerend**, **Concordia Klar**, **Silvi Liiva**, **Naima Neidre**, **Illimar Paul**, **Andres Tali**, **Vive Tolli**, **Mare Vint**, **Marje Üksine**. Det vart delt ut fleire slag premiar, mellom anna åtte gullmedaljer til grafikkarar som kunne visa til mangeårig produksjon. Ei av desse medaljene fekk **Vivi Tolli**. Namnet er kjent av mange i Noreg, mellom anna har ho illustrert *Varulven og andre estlandske eventyr* - den første boka som er sett om til norsk frå estisk. Den vart utgitt 1982 på Norsk Barneblads Forlag. Interesserte kan tinga boka frå Kulturlaget, sjå annonse 9.

STIPENDFOND

Historikaren **Vello Helk** i København har oppretta eit stipendfond for estarar som vil granska materiale i det danske riksarkivet eller ved universitetsbiblioteket i Lund.

Helk har gjort mange studiar i dansk og estisk historie. Som pensjonist arbeider han med ei kortfatta framstilling av Estlands historie på dansk. Den kan sikkert bli interessant også for norske lesarar.

Språkspalta

Frå og med dette nummeret deler vi språkspalta i to: Ein praktisk og ein upraktisk del. Viss ein verkeleg vil lære estisk er begge delar like praktisk, men elles høver den praktiske delen for dei som står i *Kaubamaja* i Tallinn eller får estiske gjester, og den upraktiske delen høver for dei som er nysgjerrig på livet, verda, og fascinerande og fantastiske drag ved estisk språk, og for dei som er glad i å løyse kryssord.

Praktisk estisk

Det verste å ikkje kunne på eit nytt språk er alle orda. Her kjem ein del viktige estiske ord, *talorda* (hugs UTTALE frå sprsp 1&2!):

0 null	10 kümme
1 üks	11 ükssteist
2 kaks	12 kaksteist
3 kolm	13 kolmteist
4 neli	14 neliteist
5 viis	15 viisteist
6 kuus	16 kuusteist
7 seitse	17 seitseteist
8 kaheksa	18 kaheksateist
9 üheksa	19 üheksateist
20 kakskümmend	100 sada
30 kolmkümmend	200 kakssada
40 nelikümmend	osb...
50 viiskümmend	
60 kuuskümmend	1000 tuhat
70 seitsekümmend	2000 kaks tuhat
80 kaheksakümmend	osb...
90 üheksakümmend	

Samansette tal får vi ved å sette saman tala: 234 = *kakssadakolmkümmendneli*. Året i år er *tuhat üheksasadaüheksakümmendkolm*.

For alle som har prøvd å lære den franske, russiske, danske (eller doble norske) tellemåten, kjem estisk som ei stor lette. Så eit spørsmål på tampen: *Kui palju see maksab?* 'kor mykje dette kostar?'. Svaret, i estisk mynt, kan vera t.d. *6 krooni. ja 50 senti*.

Upraktisk estisk

Tema i dag er det kanskje mest berykta av alle eigenskapane ved finskugriske språk: Dei ufattelege mengdene med *kasus* (som om ikkje 4 tyske var nok har t.d. estisk 14. Men i motsetnad til tyskarane (som eigentleg klarer seg godt med preposisjonar) har estarane bruk for kasusane sine, t.d. for å komma seg til Oslo og tilbake: *Oslosse* (til O) - *Oslos* (i O) - *Oslost* (frå O). Kasus har estisk til felles med alle andre finskugriske språk. Viss vi sett fleire ord etter kvarandre, får vi kasusending på alle saman: *suur kool* betyr 'stor skole', og 'i den store skolen' er *suures koolis*, 'frå den store..' er *suurest koolist*, osv. For oss som er flaska opp med norsk og tysk grammatikk er ikkje dette så rart. Vi har også *zu dem großen Manne*, med dativ over heile fjøla (zu kjem rett nok berre ein gang). Men frå eit finskugrisk perspektiv er det ikkje slik. I 'vanlege' finskugriske språk, som t.d. ungarsk, samisk og mordvinsk (faktisk i alle andre enn finsk, estisk og eit par små nabospråk) er det normale å ha kasus berre ein gang: 'i den store skolen' er *stuora skuvllas* på nordsamisk og *pokcs çskolaso* på mordvinsk, og i begge språka er det berre substantivet som får kasusendinga.

Korfor er så finsk og estisk så spesielle (sett med finskugriske auge, frå ein germansk synsstad er det jo heilt normalt)? Ein teori som har vorte sett fram er nettopp påverknad frå germansk: Dei har kasuskongruens i finsk og estisk nettopp fordi det er kasuskongruens i tysk (og var det i gammalsvensk). Om det er den rette forklaringa veit vi ikkje sikkert, men resultatet har i alle fall vorte eit system som skil seg frå tysk. Det er nemleg ikkje alle kasusa som kongruerer, 4-5 kasus er godt nøgd berre dei får adjektiva i genitiv. 'som den store skolen' heiter *suure koolina*, 'med den ...' er *suure kooliga*, og 'fram til den ...' er *suure koolini*. For å finne ut kva det er som gjør at desse kasusa oppfører seg ulikt normale estiske kasus kan vi sjå på noko anna spesielt ved dei: Alle dei ikkje kongruerende kasusa legg ei ny staving til ordet (2>3: *koo-li-na*, osv.), mens dei 'vanlege' kasusa ikkje endrar på stavingsalet (*koo-lis*). Kanskje det vart for mykje bry med kongruens

når dei fekk ei ekstra staving å drasse på. Så enten dei starta ut med å kopiere tyskarane eller ikkje; systemet dei har i dag er alt anna enn identisk med tysk!

I neste språkspalte skal vi (til glede for alle norskfilologar og dialektkjennarar) vise at estisk eigentleg er ein trøndersk dialekt (eller omvendt). Følg med, følg med.

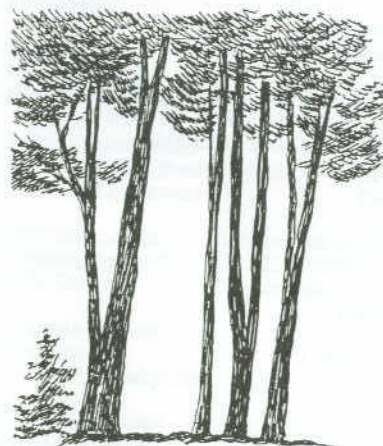
Trond Trosterud

MILITÆRSPRÅK

Imange år var det lite bruk for estisk militærspåk, men no duger ikkje russisk lenger. Det vart 12.7.91 nedsett ei nemd som skulle utarbeida eit estisk militærspåk. Dei 18 karane i nemnda er dels militære, dels språkfolk, omsetjarar og andre. Nemnda ønskjer å kunna oppretta ein terminologibank som skal innehalda militære termar på fleire språk. Det ville vera nyttig for det militære samarbeidet med andre land. qqq(Sirp 25.9.92)

Hjelp til opplæring av befal blir gitt først og fremst av Finland, men også av Sverige, så nokre av språka i termbanken kan me lett gissa oss til.

Forsvarsminister **Hain Rebas** er ein talefør mann - estlandssvenske med professorstilling i Tyskland og praksis m.a. frå universitetet i Toronto, så han kan også hjelpe til med å få fleire språk inn i banken.

NORDISK SEMINAR

I Helsingfors ble det 5.7. februar holdt et vellykket seminar over temaet "Litteraturen och den nationella identiteten. Kulturförbindelserna mellan Estland och Norden." Interessen var stor, og det kom deltakere fra Estland i øst til Island i vest. Temaet inviterte nok til en viss tilbakeskuig, så det ble til slutt reist spørsmål om det ikke var på tide å se framover og i stedet for å kretse om sensur og gamle problemer heller drøfte den nye situasjonen, estisk ansvar i mediasammenheng osv.

Seminalet var arrangert av Foreningen Norden, Tuglas-selskapet og Hanaholmen kulturcentrum.

KORT SAGT

* 3.500 estarar kjempa saman med finnane i Fortsettelseskrigen 1941-44. Om lag 500 har hittil søkt om å bli registrert som finske krigsveteranar med rett til en liten pensjon og muligheter for attføring i Finland.

* Estarane har ikkje hatt lett for å bestemma seg om det er best å la territorialgrensa vera 12 sjømil, eller kanskje berre fire slik Finland har fastsett det i Finskevikka.

* Utanriksminister Trivimi Velliste har mykje å gjera. I desember vart 26 år gamle Jüri Luik utnemnd som spesiell minister til å leia forhandlingane med Russland, om troppeutdragning og andre problematiske saker.

* På tampen av fjoråret gjekk Russland i gang med å avvikla den største flybasen sin i Estland. Det har vore ein av dei største militære flyplassane i Europa, ei sann plage på alle vis for universitetsbyen Tartu.

* Kulturlagsmedlem og sametingspresident Ole Henrik Magga er oppnemnd som ein av 12 medlemmer i FN's nye verdenskommisjon for kultur og utvikling.

* Sverige sanerer ambassadebygningen sin i Tallinn, som er frå 1600-talet og ligg i gamlebyen. Arbeidet er rekna å kosta om lag 25 millionar kroner.

* Telesambandet blir litt etter kvart betre. Like før årsskiftet var lyskabel-sambandet med Finland ferdig.

Esterne vil gjerne inn i Europa

ADRESSELISTA

Telefon- og faksnummer til Estland byrjar no med 095-372-. (Til Latvia 095-371- og til Litauen 095-370-.) Til dette kjem så innanlands retningsnummer (eks. Tallinn 2, Tartu 34, Haapsalu 47, Kuressaare 45, Narva 35, Paide 38, Pärnu 44, Rakvere 32, Rapla 48, Viljandi 43, Võru 41, osv.)

Alle estiske postnummer har fire siffer. Når ein sender post frå utlandet, skal dessutan bokstavane EE førast på framfor postnummeret. Dersom du har notert eit postnummer med seks tal, f.eks. 202400 Tartu, betyr det at du har gammalt nummer, og du kan stryke dei to første av desse tala slik at du står att med EE 2400 Tartu.

Kulturlaget tek ikkje ansvar for eventuelle feil eller endringar i dei opplysningane som er gitt i adresselista.

ADRESSER I ESTLAND:

Kgl. Norske Ambassade Ambassadør: Brit Løvseth
Pärnu mnt 8 Ambassadesekr.: Svein Tobiassen
EE 0001 Tallinn Tlf. 44 16 80, 44 80 14, faks 44 80 94

Nordisk ministerråds informasjonskontor Tlf.: 60 12 38, mobiltlf. 949 354 124
(Põhjamaade ministritenõukogu infobüroo) Faks: 44 11 13, NMT +358-49-207 350
Tollitänav 3, EE 0001 Tallinn Leiar: Leo Salonen, sekr.: Eha Vain

Eesti Instituut Tlf.: 44 35 55, faks 69 18 77
Postkast 3496
Sakala 3
EE 0001 Tallinn Leiar: Kaja Tael

Eesti-Norra Selts Leiar: Jaak Kangilaski, sekr: Eha Vain
adr. og tlf. som for Nordisk ministerråds inf.ktr.

Tartu Norra Selts Leiar: Karl Lepa
Universitas Tartuensise toimetuse tlf. 35 180, 35 242
Ülikooli 18
EE 2400 Tartu

Põhjala-ühing (Foreininga Norden) Leiar: Sven Lindström, sekr. Merle Erm.
adr. og tlf. som for Nordisk ministerråds inf.ktr.

Eesti Saami Ühendus Leiar: Andres Heinapuu
Keele ja kirjanduse instituut
Rosenkrantsi 6, EE 0001 Tallinn

ANDRE ADRESSER:

Norsk-estisk studiehjelp postgiro 0824-0295629
Postboks 91 Ljan
1113 Oslo

Estlandsforeningen i Rogaland Tlf.: 04 - 57 57 55
v/ Willy Jensen
Gauselvågen 52, 4032 Gausel

Baltikumkomiteen Leiar: Triinu Wiiburg
v/ Studentutvalget AVH Tlf. og faks: 07 - 59 67 42
Universitetet i Trondheim Kontortid torsd kl 14 - 15
7055 Dragvoll

Den Norske Helsingforskomiteén Tlf.: 22 57 00 70
Boks 8261 Hammersborg Faks: 22 57 00 88
0129 Oslo

SOS-Barnebyer Tlf.: 22 43 71 20
Postboks 2478 Solli Faks: 22 43 73 75
0202 Oslo Generalsekr. Ulf K. Dahl

Kulturlaget Norge-Latvija
Postboks 5136 Majorstua
0302 Oslo

Foreininga Norden Tlf.: 22 50 69 00
Harbitzalléen 24 Faks: 22 73 17 63
0275 Oslo Generalsekr. Harald Løvaas

Tuglas-seura Tlf.: (095-358-0-) 66 96 17
Mariégatan 8 B Faks: (095-358-0-) 66 96 15
SF - 00170 Helsingfors Leiar: Eva Lille

Estlands Ambassade Ambassadør: Arvo-Jürgen Alas
H.C. Andersens Boulevard 38 Tlf.: 095-45- 33 93 34 62
DK - 1553 København V Faks: 095-45- 33 91 30 99

Estlands konsulat Honorær konsul: Arve Røys Stranden
Schwensengate 5 Tlf.: 22 69 88 73, faks 22 69 99 50
0170 Oslo Tlf.: konsulen privat: 67 12 48 82

Estlands Ambassade Ambassadør: Margus Laidre
Storgatan 38 Tlf. (095-46-8-) 665 65 50
S - 11 455 Stockholm Faks (095-46-8-) 662 99 80

Baltiska Institutet Leiar: Ivo Iliste
Virebergsvägen 18 Tlf. (095-46-8-) 730 0706 el. 730 0708
S - 171 40 Solna Faks (095-46-8-) 730 0709

ABONNEMENT

Ein kan teikna abonnement på Norsk-estisk kulturnytt ved å senda inn kr 100 til Norsk-estisk kulturlag, postgirokonto 0823 0985414. Samtidig blir ein medlem i laget. Tidsskriftet kjem ut 4-5 gonger for året.

ANNONSAR

Opplagstalet for Norsk-estisk kulturnytt ligg på 1.200, og tidsskriftet blir spreidd til Estlands-interesserte i heile Noreg. På den måten er det ein effektiv kanal for den som vil marknadsføra varer og tenester med tilknytning til Estland. Annonsar kan bestillast hos redaktøren.

REDAKSJONEN

takkar alle som har sendt materiale - både i ord og bilete. Utan oppslutning frå lesarane ville det vore uråd å gi ut eit så godt tidsskrift. Av plassomsyn tek me oss rett til å forkorta innlegg. Dersom ein oppgir kjelde, kan ein fritt kopiera frå Kulturnytt.

NORSK-ESTISK KULTURLAG

Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.

Tlf. 22 50 69 00, faks 22 73 17 63.

Postgiro 0823 0985414.

Adresser til styret (valde på årsmøtet 30. mars 1992):

Leiar:	Asbjørn Sætre Halvorsen Kolsåstien 6, 1352 Kolsås	tlf. 22 13 31 90
Nestleiar:	Per Martin Tvengsberg Østre Disen, 2300 Hamar	tlf. 065 - 23 468
Skrivar:	Turid Farbregd Granvågen 14 A 36 SF - 00270 Helsingfors, Finland	tlf. +358-0- 477 1 488/191 25 02 faks +358-0- 191 25 06
Kasserar:	Hans Peter Solheim 2256 Grue Finnskog	tlf. 066 - 45 558
Styremedlem:	Enel Melberg President Harbitzgt 19, 0259 Oslo	tlf. 22 44 48 98
Varamedlem:	Finn Kilde Evensen Boks 194, 2301 Hamar	tlf. 065 - 32 500
Varamedlem:	Lars Hoff Jens Bjelkesgt 62 A, 0652 Oslo	tlf. 22 57 08 61